

Handläggare

Till

Exploateringsnämnden

Telefon:

Uppföljning Stockholm stads miljöprogram 2016-2019 VB 2016 för Exploateringsnämnden

Exploateringsnämnden

Innehållsförteckning

Delmålsredovisning med indikatorutfall 2016-2019	3
Hållbar energianvändning	3
1.4 För nyprod. byggnad, på av staden markanvisad fastighet, ska energianv. vara högst 55 kWh/m ² /år.....	3
Miljöanpassade transporter.....	7
Hållbar mark- och vattenanvändning	7
3.3 Stadens vattenområden ska stärkas och utvecklas för både rekreation och biologisk mångfald.....	7
Resurseffektiva kretslopp	22
Giftfritt Stockholm	22
5.3 Anv. av bygg- och anläggningsvaror som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen ska minska	22
Sund inomhusmiljö	38

Delmålsredovisning med indikatorutfall 2016-2019

Hållbar energianvändning

Miljöprogram - delmål:

1.4 För nyprod. byggnad, på av staden markanvisad fastighet, ska energianv. vara högst 55 kWh/m²/år

Målet bedöms helt uppfyllas under programperioden
(Exploateringsnämnden)

Analys

Exploateringskontorets samlade prognos om målet verkar kunna uppnås

Exploateringskontoret ställer tydliga energikrav vid markanvisningar i enlighet med det aktuella delmålet. Då kraven började ställas på alla nybyggnadsprojekt den 1 juli 2012 var det först i slutet av 2016 som kontoret börjar få fram de första indikationerna från preliminära beräkningar av energianvändningen från de första markanvisningarna med energikravet 55 kWh/m². Många projekt har ännu inte kommit så långt i sin process. Uppföljning av 2012 års markanvisningar bygger på beräkningar av uppfyllnad av energikravet och inte faktiska mätningar. Uppföljning av detta energikrav är en långsiktig process och de första uppmätta resultaten bedöms tidigast finnas 2020. Under 2012 är kravet endast aktuellt för 16 projekt varav beräkningar visar att minst fyra av dessa projekt kommer att nå energikraven. Det är i egentligen för tidigt att ge en tydlig prognos. Erfarenheter från Norra Djurgårdsstaden visar dock att det är möjligt att få ner energiförbrukningen. I dagsläget bedömer därför Exploateringskontoret att delmålet verkar kunna uppnås.

Bedömning om delmålet bör skärpas eller på annat sätt revideras

Bedömningen är att delmålet inte behöver skärpas eller på annat sätt revideras.

Vad olika nämnder rapporterat att de gjort för att uppnå delmålet (en sammanfattning)

Stadsbyggnadsnämnden har initierat ett samarbetsprojekt för att möjliggöra återvinning av energi från datahallar i syfte att bidra till en hållbar energianvändning. Även arbetet med en exempelsamling för solceller pågår och en analys av vilken betydelse detaljplaneringens juridiska dokument kan ha för möjligheten att använda solceller har inletts.

Exploateringsnämnden ställer sedan 2012 tydliga krav på låg energiförbrukning vid nybebyggelse i enlighet med det aktuella delmålet. Energitravet är ett av flera miljökrav som exploateringsnämnden ska ställa i samband med markanvisningar på stadens mark. Exploateringskontoret arbetar med att sammanställa alla miljökrav i ett miljöbyggprogram som ska implementeras under 2017.

Fastighetsnämnden redovisar att fastighetskontoret har fortsatt att prioritera att sänka byggnadernas energibehov. Kontoret fortsätter att miljöcertifiera ny- och ombyggnation samt befintliga fastigheter. Energianvändningen minskas genom att genomföra investerings- eller

reinvesteringsprojekt samt genom att optimera byggnadernas drift. Fastighetskontoret använder livscykelkostnadskalkyler (LCC-kalkyler) som verktyg och en gemensam metod har arbetats fram.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd förklarar att energiförbrukningen minskas vid ombyggnader och nyproduktion genom att energieffektiv verksamhetsutrustning väljs. Nämnden drar också slutsatsen att stadsdelsnämndens förskolor är relativt gamla och att det därför kan vara rationellt att utifrån energieffektiviseringsperspektiv förnya beståndet av dessa byggnader.

Bedömning av vad som skulle behöva göras ytterligare för att nå delmålet

För att möjliggöra en bra uppföljning finns det behov av en mer enhetlig tolkning av delmålet och en tydligare redovisning vad som görs för att uppnå det. Det vore t.ex. bra om Familjebostäder, Svenska Bostäder, Stockholmshem, Micasa och SISAB enades om en gemensam indikator och även lämnade en sammanfattning och analys av vad bolagen gjort under året för att nå målet. I dagsläget är det svårt att göra en gemensam uppföljning av deras miljöprestanda med avseende på detta energikrav.

Status	Indikator	Enhet	Årsmål	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Utfall 2019
	Andel nybyggnadsprojekt som miljöcertifieras	SISAB	100 %	100 %			
	Andel nyproducerade byggnader där energianvändningen är max 55 kWh/m ² /år	Fastighetsnämnden	0	3			
	Andel projekt som uppfyller SISAB:s krav avseende energianvändning vid nybyggnadsprojektering (kWh/m ²)	SISAB	100 %	100 %			
	Beräknad energianvändning i nyproduktion av vanliga bostäder, kWh/kvm a-temp år	Stockholmshem	55 kWh/kvm	55 kWh/kvm			
 	Energianvändning i nyproducerade byggnader	Kommunfullmäktige	55 kWh/m ²	55 kWh/m ²			
 	Energianvändning i nyproducerade byggnader	Exploateringsnämnden	55 kWh/m ²	55 kWh/m ²			
	Energianvändningen i nyproducerade byggnader (kWh/m ² A temp och år)	Svenska Bostäder	55	80			

Status	Aktivitet	Avvikelse	Enhet
--------	-----------	-----------	-------

Status	Aktivitet	Avvikelse	Enhet
✓	En modell för livcykelanalys vid nyproduktion ska tas fram.		Familjebostäder
Analys Arbetet pågår och fortsätter under 2017			
▶	Planering för en ny begravningsplats på Järva friområde		Kyrkogårdsnämnden

Nämndmål:

2.1.1 Stadsbyggnadsnämnden ska bidra till en hållbar energianvändning i Stockholm

Enhet

Stadsbyggnadsnämnden

Analys

Under innevarande år har ett samarbetsprojekt för att möjliggöra återvinning av energi från datahallar initierats. Arbetet med en exempelsamling för solceller pågår och en analys av vilken betydelse detaljplaneringens juridiska dokument kan ha för möjligheten att använda solceller har inletts.

Nämndmål:

De klimatpåverkande utsläppen minskar

Enhet

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Analys

Nämnden bedömer att målet uppnås. Nämndens arbete för att minska de klimatpåverkande utsläppen utgår från stadens miljöprogram för 2016-2019 med tillhörande miljömål.

Vid ombyggnader och nyproduktion minskas energiförbrukningen genom att välja energieffektiv verksamhetsutrustning. Under våren har den totala energiförbrukning, drift- och verksamhetsel, i stadsdelsnämndens förskolor i Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB) kartlagts för att synliggöra möjliga energibesparingar. Denna visar att energiförbrukningen är högre än i beståndet i övrigt. En slutsats är att byggnaderna är relativt gamla och att det därför kan vara rationellt att utifrån energieffektiviseringsperspektiv förnya beståndet. En annan slutsats är att energibesparingsmöjligheten på tio procent till stor del redan är in-tecknad då vitvaror successivt är utbytta till bättre energiklass. Vid ombyggnaden av plan 6 på Fagerstagan 15 installerades energisnål LED belysning.

Nämndmål:

Exploateringsnämnden ställer tydliga krav på låg energiförbrukning vid nybebyggelse

Enhet

Exploateringsnämnden

Analys

Ett av stadens miljömål är ”Hållbar energianvändning” där ett delmål avser energikrav för nybyggnadsprojekt på stadens mark. Detta mål innebär att staden vid markanvisningar ska tillämpa mål om att nå energianvändning på 55 kWh/m² med målsättning att sträva mot 45 kWh/m². Exploateringsnämnden är huvudansvarig för stadens uppföljning av detta delmål.

Uppföljning av energi är en långsiktig process och de första uppmätta värdena från energikraven som började ställas 2012 finns tidigast 2020. Energitravet är ett av flera miljökrav som exploateringsnämnden ska ställa i samband med markanvisningar på stadens mark. Exploateringskontoret arbetar med att sammanställa alla miljökrav i ett miljöbyggnadsprogram som ska implementeras under 2017.

Nämndmål:

Klimatsmarta fastigheter för långsiktigt minskad miljöpåverkan

Enhet

Fastighetsnämnden

Analys

Kontorets arbete med en långsiktigt minskad miljöpåverkan har under året bedrivits på flera sätt, vilket framgår av den miljöhandlingsplan kontoret tagit fram utifrån stadens miljöprogram. Syftet med miljöhandlingsplanen är att säkerställa implementering av stadens Miljöprogram 2016-2019 i fastighetskontorets verksamhetsplaneringar för åren 2016-2019. Den har fungerat som underlag i arbetet med verksamhetsplanen för 2017.

Kontoret har fortsatt att prioritera att sänka byggnadernas energibehov. Energianvändningen minskas genom att, utifrån kartläggning och miljöcertifiering, genomföra investerings- eller reinvesteringsprojekt samt genom att optimera byggnadernas drift. Livscykelkostnadskalkyler (LCC-kalkyler) är ett verktyg för detta och en gemensam metod har arbetats fram.

Kontoret fortsätter att miljöcertifiera ny- och ombyggnation samt befintliga fastigheter. Kontoret studerade under året även verktyget Citylab för möjligheten att vidareutveckla arbetet med hållbar stadsutveckling. Manualen för Citylab jämfördes med planer för ett pågående projekt för att analysera vilka delar som kan utvecklas för att uppnå kriterierna i Citylab.

Miljöanpassade transporter

Hållbar mark- och vattenanvändning

Miljöprogram - delmål:

3.3 Stadens vattenområden ska stärkas och utvecklas för både rekreation och biologisk mångfald

Målet bedöms helt uppfyllas under programperioden
(Exploateringsnämnden)

Analys

Exploateringskontorets samlade prognos om målet verkar kunna uppnås

Exploateringskontoret bedömer att förutsättningarna för att stadens vattenområden kommer att stärkas och utvecklas för både rekreation och biologisk mångfald är goda, inte minst tack vare arbetet med de lokala åtgärdsprogrammen.

Det krävs dock att stadens förvaltningar och bolag arbetar med att införliva dagvattenstrategin och verkar för att utsläppen av förorenat dagvatten ska minska i sådan grad att god vattenstatus kan uppnås.

Vidare behövs resurser för att genomföra de fysiska åtgärder som tas fram inom ramen för de lokala åtgärdsprogrammen. Nämnderna kan ansöka om budgetmedel för vattenåtgärder. Exploateringskontoret bedömer att ansökningar kan göras när det finns beslutade lokala åtgärdsplaner som anger vilka åtgärder som ska genomföras och vilka som är prioriterade.

Bedömning om delmålet bör skärpas eller på annat sätt revideras

Bedömningen är att delmålet inte behöver skärpas eller på annat sätt revideras.

Vad olika nämnder rapporterat att de gjort för att uppnå delmålet (en sammanfattning)

Stadsbyggnadsnämnden har deltagit i planeringen för ett nytt utomhusbad på Järvafältet och planerar för två nya badplatser i Norra Djurgårdsstaden. Vid all detaljplanering som berör vattennära områden eftersträvas att tillgängliggöra stränderna.

Miljöförvaltningen redovisar att arbetet med att ta fram de lokala åtgärdsprogrammen för stadens vattenförekomster fortskrider och miljöförvaltningen har arbetat med att förbättra processerna för genomförande av åtgärder. Vidare har miljöförvaltningen i samverkan med Stockholm Vatten påbörjat en utredning av Kräppla dagvattendamm och Hjulsta vattenpark i syfte att förbättra reningseffekten i båda. Lokala åtgärdsprogram för Bällstaån och Brunnsviken har i stort sett färdigställts under året. Miljöförvaltningen har i samverkan med Stockholm vatten även påbörjat utredning av värdet av Stockholms vatten, undersökning av biocidfärg på båtbottnar i båtclubbar i Mälaren, plan för uppföljning av effekter av genomförda åtgärder, särskild utredning av fosforfraktionering samt miljögifter och metaller i sediment i prioriterade vattenförekomster samt framtagande av riktlinjer för dagvatten från miljöfarlig verksamhet.

Miljöförvaltningen samverkar med bland annat idrottsförvaltningen för att stärka stadens vattenområden avseende bad, fiske och båtliv. Miljöförvaltningen har drivit det s.k. ”Julgransprojektet” med syfte att använda uttjänta julgranar som substrat för att skapa sänkvasar för förbättrad fisklek. Miljöförvaltningen arbetar med att förbättra de strandnära biotoperna runt våra vattenförekomster. Fokus under 2016 har varit att ta fram ett underlag för biotopvårdande åtgärder längst Ballstaån samt utreda möjligheterna att anlägga en trädridå längst med Ballstaån strax nedströms Solvalla. Arbetet med Hjulsta vattenpark tar ett helhetsgrepp och inkluderar även den biologiska mångfalden. Dessutom förklarar Miljöförvaltningen att en nämndövergripande arbetsgrupp har tagit fram nya vägledningar för dagvattenhantering för parkeringsytor och i kvartersmark. Dessutom har ett övergripande åtgärdsått tagits fram. Dessa ska användas vid ny- och ombyggnation för att främja en hållbar dagvattenhantering.

Exploateringskontoret arbetar med att sammanställa alla miljökrav i ett miljöbyggprogram som ska implementeras under 2017. En av flera miljöambitioner som ska tas med i markanvisningar på stadens mark är att använda grönytefaktor vid planering av bland annat kvartersmark. Exploateringsnämnden planerar för lokal hantering av dagvatten i exploateringsprojekt samt deltar i arbetet med pilotanläggningar för dagvattenhantering som Stockholm Vatten AB ansvarar för. Exploateringsnämnden leder också arbetet med att inrätta naturreservaten Årstaskogen inklusive Årsta holmar, Älvsjöskogen och Kyrkhamn, i samarbete med miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden och berörda stadsdelsnämnder. Arbetet med gränsdragning för naturreservatet i Årstaskogen och i Årsta holmar pågår. Exploateringsnämnden har även fortsatt arbetet med att upprätta naturreservat i Rågsveds friområde. Exploateringskontoret har medverkat i kommunstyrelsens arbete med att se över samordning, styrning och finansieringslösningar avseende grönstrukturfrågor inom Stockholms stad. Detta innefattar bland annat användandet av ekosystemtjänster och grönytekomensation.

Trafiknämnden har arbetat för en förbättrad vattenkvalitet och förstärkt grönstruktur. Trafikkontoret har fortsatt att leda arbetet och utvecklingen beträffande LOD, lokalt omhändertagande av dagvatten, i växtbäddar genom renovering med så kallad skelettjord. De sex kommuncentrala parkerna som trafiknämnden har skötselansvar för har under året vårdats och utvecklats för att tillgodose behovet av välskötta gröna lungor i inner- och ytterstaden.

Idrottsnämnden har i samarbete med miljö- och hälsoskyddsnämnden och förhandlingsdelegationen för stadens fritidsbåtsfrågor gjort en kartläggning och bedömning för att staden ska uppnå fastställt lagkrav på latrintömningsstationer. Bedömningen är att det i ett första skede behöver anläggas tio mottagningsstationer. Totalt har idrottsnämnden uppfört sju mottagningsstationer fram till och med 2016. Inriktningen har också varit att få fler fritidsbåtsägare att blästra sin båtbottnen och med det ta bort all färg. Det ställer även krav på att det ska finnas anläggningar för borsttvätt av båtbottnar. En samverkansgrupp som utreder förutsättningar, placeringsalternativ samt kostnadsuppskattning för anläggande av en borsttvätt är tillsatt.

De flesta stadsdelsnämnderna redogör för hur de verkar för en hållbar mark- och vattenanvändning. Spånga-Tensta stadsdelsnämnd verkar för att Spångaån/Bällstaån ska restaureras och ser till att de parkområden den förvaltar håller en hög skötselnivå och är tillgängliga för stadsdelens invånare. Östermalms stadsdelsnämnd har tagit fram ett program för norra Tessinparken för att öka den biologiska mångfalden och att stärka

ekosystemtjänsterna. Skärholmens stadsdelsnämnd berättar att det miljöfarliga avfall som dumpats i stadsdelsnämndsområdets park- och grönområden har tagits omhand av förvaltningen. Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd har bytt ut bron i den östra delen av Råcksta träsk och under året har en del av våtmarken slagits för att få en mer varierande biotop. Förvaltningen har deltagit i en utredning kring hur vattenkvaliteten i Råcksta träsk kan förbättras. Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd har bl.a. kommunicerat om allemansrätten. Skarpnäcks stadsdelsnämnd förklarar att en förstudie gällande Flatens naturreservat har utförts i syfte att utreda möjligheterna att öka tillgängligheten och utveckla rekreativa och ekologiska värden i Flaten. En skriftlig uppföljning från Farsta och Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnder saknas.

Bedömning av vad som skulle behöva göras ytterligare för att nå delmålet

En långsiktigt hållbar dagvattenhantering behöver bli en naturlig del av stadsbyggnadsprocessen och det är därför viktigt att stadens förvaltningar och bolag arbetar ytterligare med att införliva dagvattenstrategin i den löpande verksamheten. Resurser behöver avsättas för att lyckas genomföra alla de åtgärder som kommer bli aktuella genom stadens lokala åtgärdsprogram .

För att de åtgärder som pekas ut i de lokala åtgärdsprogrammen ska få en bestående effekt krävs dock att ansvarsfrågan för drift av dagvatten- och vattenanläggningar klargörs och beslutas om. Det råder idag en oklarhet om vilken förvaltning eller vilket bolag som ska ha driftansvar för olika typer av dagvatten- och vattenanläggningar vilket kan hämma arbetet med att nå delmålet.

Miljöförvaltningen efterlyser ett styrdokument som berör rekreation motsvarande handlingsplanen för god vattenstatus så att frågor om rekreation får en ökad dignitet inom staden.

Status	Indikator	Enhet	Årsmål	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Utfall 2019
	Andel badplatser med bra vattenkvalitet	Miljö- och hälsoskyddsnämnden	85 %	88 %			
	Antal latrintömningsstationer	Idrottsnämnden	2 st	2 st			

Status	Aktivitet	Avvikelse	Enhet
	Anlägga två latrintömningsstationer.		Idrottsnämnden
	Arbeta med att miljöcertifiera fritidsbåtar och följa upp användningen av spolplattorna.		Idrottsnämnden
	Det detaljerade skötselprogrammet för Sätterskogens naturreservat ska innehålla särskilda skötselplaner för Sättersån och Skärholmsbäcken.		Skärholmens stadsdelsnämnd
	Exploateringsnämnden ska tillsammans med miljö- och hälsoskyddsnämnden och stadsbyggnadsnämnden utreda förutsättningarna för att göra Norra och Södra Djurgården samt Lillsjön till naturreservat.		Kommunfullmäktige

Status	Aktivitet	Avvikelse	Enhet
✓ 	Exploateringsnämnden ska tillsammans med miljö- och hälsoskyddsnämnden och stadsbyggnadsnämnden utreda förutsättningarna för att göra Norra och Södra Djurgården samt Lillsjön till naturreservat.		Exploateringsnämnden
Analys Förutsättningarna att göra Norra och Södra Djurgården samt Lillsjön till naturreservat har utretts och redovisades till exploateringsnämnden i december 2015 i ett med stadsbyggnadskontoret och miljöförvaltningen gemensamt tjänsteutlåtande. Exploateringsnämnden beslutade att godkänna redovisningen samt att överlämna denna till kommunfullmäktige.			
✓ 	Exploateringsnämnden ska tillsammans med miljö- och hälsoskyddsnämnden och stadsbyggnadsnämnden utreda förutsättningarna för att göra Norra och Södra Djurgården samt Lillsjön till naturreservat.		Miljö- och hälsoskyddsnämnden
✓	Implementera kajstrategin övergripande i staden		Stockholms Hamn
	Planering för en ny begravningsplats på Järva friområde		Kyrkogårdsnämnden
✓	Samverkan kommer att ske med andra nämnder om åtgärder för att hindra igenväxningen av Magelungen.		Farsta stadsdelsnämnd
✓	Sköta Bellevueparkens strandlinje mot Brunnsviken så att både rekreation och biologisk mångfald främjas.		Norrmalms stadsdelsnämnd
✓ 	Stockholm Vatten AB ska i samverkan med trafikenämnden miljö- och hälsoskyddsnämnden, exploateringsnämnden och Stockholm Parkering AB genomföra pilotprojekt med hållbara dagvattenlösningar.		Exploateringsnämnden
Analys Exploateringsnämnden har erhållit medel för klimatanpassningsåtgärder för dagvatten gällande tre projekt: utjämningsmagasin för Bällstaån, dagvattendammar i Tensta och Rinkeby och dagvattendammar Årstastråket och Årstafältet.			
✓	Strandlinjen längs stadsdelsnämndsområdet hålls fri från skräp och miljöfarliga ämnen genom särskild städinsats längs hela sträckan tidig sommar samt höst		Skärholmens stadsdelsnämnd
	Ta fram ett visionsprogram för utveckling av Tanto strandbad		Södermalms stadsdelsnämnd
Analys Aktiviteten är förlängd och ingår i verksamhetsplan 2017.			
	Åtgärd av vattenproblem i Bergtorpskärrret och Långsjöbadet		Älvsjö stadsdelsnämnd
Analys Utredningar av vattenproblemen har genomförts under 2016. Åtgärderna kommer att vidtas under 2017.			

Nämndmål:

1.5.1 Stockholm har ett rikt utbud av idrott och fritid som är tillgängligt för alla

Enhet

Stadsbyggnadsnämnden

Analys

Inom ramen för områdesplaneringen strävar nämnden efter att, inom planeringen, tillgodose behovet av idrott och fritid i hela staden. Genom områdesplaneringen finns också möjlighet att i ett tidigt skede identifiera platser och lokaler för idrott och fritid. Under 2016 behandlade nämnden bland annat programmet för Hammarbyhöjden - Björkhagen, där ett aktivitetsstråk för idrott och fritid ingår. Kontorets enheter har löpande samarbete med stadsdelsförvaltningar och fackförvaltningar kring dessa frågor. En utvecklad områdeskunsknadom lägger grunden för en god kunskap om lokala behov och önskemål i varje del av staden. Stadens investeringsstrategi är också en viktig del i arbetet. I alla planer bevakas att de lösningar som föreslås tillgodose de krav som finns för att personer med funktionsnedsättning ska kunna ta del av offentliga miljöer och områden för rekreation. I de fall byggnader ska uppföras för att tillgodose behovet av idrott och fritid bevakar kontoret, på nämndens uppdrag, de krav som finns på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning i inomhusmiljöer. Planeringen för idrott och fritid tas i viss mån omhand genom planeringen av skolor, där ytor för idrott både inomhus och utomhus är en del av planeringsprocessen. Stadsbyggnadsnämnden har också under året deltagit i planeringen för ett nytt utomhusbad på Järvafältet och planerar för två nya badplatser i Norra Djurgårdsstaden. Vid all detaljplanering som berör vattennära områden eftersträvas att tillgängliggöra stränderna.

Nämndmål:

2.3.1 Bidra till att stadens vattenområden uppnår god ekologisk och kemisk vattenstatus.

Enhet

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Analys

Arbetet med att ta fram de lokala åtgärdsprogrammen för stadens vattenförekomster fortskrider och målet om att bidra till att stadens vattenförekomster når god status bedöms vara uppfyllt. Några av årets processer har försenats men det påverkar inte måluppfyllelsen då arbetet med att ta fram lokala åtgärdsprogram avslutas först 2019.

Miljöförvaltningen ansvarar för samordning, planering och projektledning för framtagande av lokala åtgärdsprogram för stadens vattenförekomster. Arbetet sker i nära samarbete med framförallt Stockholm Vatten AB, andra kommuner samt vattensamarbeten. Styrgruppen för vattenprogrammet har en samordnande roll.

Medel för att ta fram åtgärdsprogrammen kommer att sökas ur central medelsreserv tillsammans med berörda förvaltningar och Stockholm Vatten. Medlen kommer att användas till färdigställande av lokala åtgärdsprogram och till underlag för framtagande av nya åtgärdsprogram. Många av aktiviteterna kräver konsultstöd och arbetet har under året varit upphandlingsintensivt. Flera av de större upphandlingarna kommer att löpa över årsskiftet och förvaltningen behöver därför äska ytterligare resurser för det fortsatta arbetet i samband med VP-processen inför 2017.

Miljöprogrammets delmål 3.2 . ”God status ska uppnås i stadens alla vattenförekomster.”

- För att nå delmålet har miljöförvaltningen arbetat med att förbättra processerna för genomförande av åtgärder. Vidare har miljöförvaltningen i samverkan med Stockholm Vatten påbörjat en utredning av Kräppla dagvattendamm och Hjulsta vattenpark i syfte att förbättra reningseffekten i båda.
- Lokala åtgärdsprogram för Bällstaån och Brunnsviken har i stort sett färdigställts under året. Dessutom har lokala åtgärdsprogram för ytterligare nio vattenförekomster påbörjats.
- En särskild utredning för fällning av fosforrika sediment i Brunnsviken har genomförts. Resultaten från denna ska lyftas inför politisk behandling under 2017.

Miljöförvaltningen bedömer att förutsättningarna för att nå god vattenstatus i stadens alla vattenförekomster är goda tack vare den strategiska åtgärdsplaneringen som sker i de lokala åtgärdsprogrammen.

Vidare behövs resurser hos främst exploateringskontoret, trafikkontoret, stadsdelsförvaltningarna samt Stockholm Vatten för att söka medel och genomföra de fysiska åtgärder som tas fram inom ramen för de lokala åtgärdsprogrammen.

- För att nå delmålet samverkar miljöförvaltningen med bland annat idrottsförvaltningen för att stärka stadens vattenområden avseende bad, fiske och båtliv. Miljöförvaltningen har under 2016 drivit ett projekt vid namn ”Julgransprojektet” med syfte att använda uttjänta julgranar som substrat för att skapa sänkvasar för förbättrad fisklek.
- Inom ramen för arbetet med lokala åtgärdsprogram arbetar miljöförvaltningen aktivt med att förbättra de strandnära biotoperna runt våra vattenförekomster. Fokus under 2016 har varit att ta fram ett underlag för biotopvårdande åtgärder längst Ballstaån samt utreda möjligheterna att anlägga en trädridå längst med Ballstaån strax nedströms Solvalla. Arbetet med Hjulsta vattenpark tar ett helhetsgrepp och inkluderar även den biologiska mångfalden.

stockholm.se

dignitet inom staden.

Mål

Genomföra handlingsplanen för vatten med särskilt fokus på framtagande av lokala åtgärdsprogram för stadens vattenförekomster

Under året har miljöförvaltningen arbetat med färdigställandet av lokala åtgärdsprogram för Bällstaån och Brunnsviken inför politisk hantering 2017.

Miljöförvaltningen har i samverkan med Stockholm vatten påbörjat arbetet med ytterligare nio vattenförekomster samt påbörjat ett antal viktiga projekt av strategisk betydelse; utredning av värdet av Stockholms vatten, undersökning av biocidfärg på båtbottnar i båtclubbar i Mälaren, utredning av förbättring av funktionerna hos dagvattendamm i Kräppladiket och Hjulsta vattenpark, plan för uppföljning av effekter av genomförda åtgärder, särskild utredning av fosforfraktionering samt miljögifter och metaller i sediment i prioriterade vattenförekomster samt framtagande av riktlinjer för dagvatten från miljöfarlig verksamhet.

Miljöförvaltningen deltar aktivt i arbetet med att använda uttjänta julgranar som substrat för att skapa sänkvasar för förbättrad fisklek.

Aktiviteter

- Ta fram sex lokala åtgärdsprogram för stadens vattenförekomster; Bällstaån, Brunnsviken, Magelungen, Kyrksjön, Judarn, Råcksta Träsk. (Utförd). *Avvikelse: LÅP Bällstaån och Brunnsviken är i stort sett klara inför politisk behandling. Underlag för LÅP Magelungen, Kyrksjön, Judarn och Råcksta träsk tas fram under 2016, men arbetet med att skriva klart LÅP sker under 2017.*
- Utifrån senaste kunskapsläge prioritera vattenförekomster för åtgärdsarbete. (Utförd)
- Ta fram förslag och bidra till genomförandet av åtgärder i samverkan med genomförandeorganisationerna i staden. (Utförd)

Mål

Samordna, följa upp och kommunicera stadens vattenarbete enligt Handlingsplan för god vattenstatus

Miljöförvaltningen ansvarar för samordning, uppföljning och information om stadens vattenvårdsarbete via Miljöbarometern. Förvaltningen deltar också i genomförandet av åtgärder tillsammans med berörda förvaltningar och Stockholm Vatten.

Under året har miljöförvaltningen anordnat sex samordningsmöten för god vattenstatus samt deltagit på sex styrgruppsmöten för god vattenstatus.

Miljöförvaltningen deltar i ett antal projekt tillsammans med universitet och andra aktörer. Exempelvis;

- DDS-projektet iWater; utveckling av realtidssystem för vattenövervakning som drivs av KTHVinnova-projektet Anonyma källor; skapa kunskap om källor till förorening av dagvatten i urban miljö. Projektet drivs av Luleå Tekniska Universitet
- Yteffektiv dagvattenrening; metod för rening av metaller från koppartak (Nationalmuseum). Projektet drivs av Luleå Tekniska Universitet
- Life IP Rich Waters; minskning av läckage från båtbottnfärg samt miljögiftsövervakning.

Miljöförvaltningen deltar också i Luleå Tekniska Universitets ansökan om medel från Vinnova till ett kompetenscentrum för dagvatten.

Under året har miljöförvaltningen deltagit i olika seminarier, workshops och konferenser för att prata om Handlingsplanen, Dagvattenstrategin och arbetet med lokala åtgärdsprogram. Exempelvis;

- Så når vi god status i våra vatten – temadag om kommunalt åtgärdsarbete
- Vattenmyndighetens MKN-workshop för Länsstyrelserna
- MKN-workshop Mälaren en sjö för miljoner
- Seminarium om MKN i vatten.

Aktiviteter

- Samordna och informera om stadens vattenarbete. (Utförd).
- Bidra till implementering av stadens dagvattenstrategi genom framtagande av vägledningsdokument för den praktiska tillämpningen av strategin. (Utförd).
- Bistå övriga förvaltningar och bolag med stöd rörande miljökvalitetsnormer för vatten. (Utförd).

Nämndmål:

2.3.2 Aktivt bistå i samordning av grönstrukturfrågor, planering och utredning av nya naturreservat samt uppmärksamma ekosystemtjänster i staden

Enhet

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Analys

Miljöprogrammets delmål 3.4 ”Vid stadsutveckling ska ekosystemtjänster främjas för att bidra till en god livsmiljö”.

Aktiviteter har genomförts som planerat enligt projekt- och tidplan för C/O-City. Spridningen av resultat pågår inom staden genom pilotprojekten och i planprocessen för flera detaljplaner. I Stockholm deltar cirka fem projekt som pilotområden. I hela Sverige testas ca 20 pilotområden verktyg och metoder från C/O City.

Ett forum för aktörer inom hållbar stadsutveckling har skapats med erbjudanden till aktörer att delta för att öka kompetensen om urbana ekosystemtjänster. C/O City deltar i Naturvårdsverkets nätverk för ekosystemtjänster och samverkar med Boverket om vägledning för planering.

En handlingsplan för kommunikation har tagits fram med aktiviteter för projekttiden. C/O City har arrangerat seminarium i Almedalen tillsammans med tre Vinnova-projekt. Projektet har varit medarrangör till den internationella konferensen SGBC16 den 18-19 oktober med deltagande i sessioner, en egen monter och frukostseminarium. Ett partnernätverk har etablerats i Brasilien ”C/O City Brasil”.

Mål:

Leda och se till så att målen i projekt C/O City uppnås.**Aktiviteter**

- Spridning av C/O City resultat i stadens övriga utveckling och till andra EU-länder genom att delta i planeringen av ISmart (ett Urbact III projekt med syfte att sprida smarta lösningar) samt inom Eurocities och C40. (Utförd).
- Tester av verktyg/metoder påbörjas i utvalda pilotområden bland annat i Stockholm. (Utförd).
- Sammanställa regelbundna avrapporteringar mellan WP (arbetspaket), styrgrupp, referensgrupp, VINNOVA och till miljö- och hälsoskyddsnämnden. (Utförd.)
- Arrangera styrgruppsmöten och samordningsmöten för WP-projektledare. (Utförd)
- Delta i utställningar, presentationer och studiebesök om C/O City och medverka i planeringen av minst 2 internationella konferenser (t ex Building Sustainability SGBC16). (Utförd).

Mål**Delta i stadens samordning av grönstrukturfrågor samt aktivt bistå i planering och utredning av nya naturreservat**

Parker och naturområden är viktiga för stockholmarna. I den hållbart växande staden behövs också grundläggande planering för viktiga grönytor och grönområden. Förvaltningen har medverkat i projektgruppen för "Ett Grönare Stockholm", och också deltagit i förvaltningsövergripande arbetsgrupper och där bidragit med gröna underlag i arbetet med översiktsplanen.

Förvaltningen deltar i arbetsgrupperna som utreder nya reservat i Årstaskogen och Årsta holmar, Kyrkhamn och Rågsved. Arbetet med Kyrkhamns naturreservat har stått still under året, medan arbetet med Årstaskogen och Rågsved i olika grad har arbetats med under 2016 och ett förslag kan möjligen finnas framme under 2017. Arbetet med Östra Älvsjöskogen har inte påbörjats. Utredningen av förutsättningarna för naturreservat vid Lillsjön och Norra och Södra Djurgården slutfördes under 2015.

I arbetet med att tillgängliggöra och utveckla rekreativa och ekologiska värden i stadens reservat har förvaltningen

- Inom tillsynen anordnat en reservatsdag för flera förvaltningar med temat tillgänglighet och utveckling av rekreativa värden tillsammans med ett studiebesök till ett gott exempel i Huddinge kommun.
- Tagit fram och tryckt reservatsfoldrar till samtliga reservat.
- Tagit fram och tryckt en "Guide till tystnaden" med förslag på rofyllda promenader i samtliga reservat. Även skyltar som reservatens förvaltare får tillgång till.
- Utrett förutsättningar för stigcykling och kommit fram till att det är lämpligt att fortsätta utreda möjligheterna i tre reservat.
- Samarbetat med trafikkontoret för att tydliggöra på vilka anlagda gång/cykelvägar det är tillåtet att cykla i reservaten.
- Deltagit i projektet Pilot Flaten, som undersökt hur Stockholms skyddade områden kan fortsätta vara och utvecklas som en viktig resurs för stadens hållbara utveckling. Arbetet pågår med förslag som kan genomföras generellt för reservaten i staden samt

praktiska åtgärdsförslag för att öka tillgänglighet samt rekreations- och naturvärden i Flatens naturreservat. Dessa beräknas kunna redovisas för MHN våren 2017.

Aktiviteter

- Delta i kommunstyrelsens arbete med att förbättra samordning av grönstrukturfrågor. (Utförd).
- Utveckla planeringsunderlag för förstärkning och utveckling av grönstrukturen. (Utförd).

Nämndmål:

Exploateringsnämnden utvecklar stadens blåa och gröna rum för ett hållbart Stockholm

Enhet

Exploateringsnämnden

Analys

Exploateringsnämnden planerar för lokal hantering av dagvatten i exploateringsprojekt samt deltar i arbetet med pilotanläggningar för dagvattenhantering som Stockholm Vatten AB ansvarar för. I exploateringsprojekt ska nämnden planera med hänsyn tagen till effekter av förändrat klimat samt också bistå i kommunstyrelsens arbete med klimatanpassning.

Kommunfullmäktige beslutade 2015 om Stockholms stads handlingsplan för god vattenstatus. Nämnderna kan ansöka om budgetmedel för vattenåtgärder. Exploateringskontoret bedömer att ansökningar kan göras när det finns beslutade lokala åtgärdsplaner som anger vilka åtgärder som ska genomföras och vilka som är prioriterade.

Exploateringskontoret har medverkat i kommunstyrelsens arbete med att se över samordning, styrning och finansieringslösningar avseende grönstrukturfrågor inom Stockholms stad. Detta innefattar bland annat användandet av ekosystemtjänster och grönytekomensation.

Att använda grönytefaktor vid planering av bland annat kvartersmark är en del i att planera med hänsyn till ekosystemtjänster och är en av flera miljöambitioner som ska tas med i markanvisningar på stadens mark. Exploateringskontoret arbetar med att sammanställa alla miljökrav i ett miljöbyggprogram som ska implementeras under 2017.

Exploateringsnämnden har i uppdrag att leda arbetet med att inrätta naturreservaten Årstaskogen inklusive Årsta holmar, Älvsjöskogen och Kyrkhamn, i samarbete med miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden och berörda stadsdelsnämnder. För alla tre områdena skedde samråd under hösten 2014. Exploateringsnämnden beslutade 2015 att föreslå kommunfullmäktige inrätta Älvsjöskogens naturreservat. Arbetet med gränsdragning för naturreservatet i Årstaskogen och i Årsta holmar pågår. Beslut beräknas kunna fattas 2017.

Under 2015 påbörjade exploateringsnämnden tillsammans med berörda nämnder arbetet med att upprätta naturreservat i Rågsveds friområde. Exploateringsnämnden har under året fortsatt arbetet.

Nämndmål:

Farsta upplevs som ett tryggt stadsdelsområde med välskötta grönområden

Enhet

Farsta stadsdelsnämnd

Nämndmål:

Förvaltningens verksamheter bidrar till en hållbar mark- och vattenanvändning

Enhet

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Nämndmål:

Genom förebyggande åtgärder och omsorgsfull drift minskar trafikens och verksamhetens påverkan på mark och vatten

Enhet

Trafiknämnden

Analys

Förbättrad vattenkvalitet

Riktlinjer för stadens arbete med att förbättra vattenkvaliteten i sjöar och vattendrag finns i Stockholms vattenprogram. Kontoret har fortsatt att leda arbetet och utvecklingen beträffande LOD, lokalt omhändertagande av dagvatten, i växtbäddar genom renovering med så kallad skelettjord. Skelettjorden bidrar till förbättrad dagvattenhantering genom att dagvattnet fördröjs eller helt tas upp av träden vilket i sin tur innebär minskad miljöpåverkan.

Förstärkt grönstruktur

De sex kommuncentrala parkerna som trafiknämnden har skötselansvar för har under året vårdats och utvecklats för att tillgodose behovet av välskötta gröna lungor i inner- och ytterstaden. Genom blomsterprogram anpassade till respektive årstid har både stockholmare och besökare kunnat njuta av vacker blomsterprakt och på så sätt fått både extra fin vårupplevelse och en härlig sommarkänsla i stadens centrala parker. Ett besök på Årstafältet kan dessutom varmt rekommenderas, där förbättringar av hundrastgårdens ytor har utförts, grillplatsen har fått nya stockbänkar, infarten till golfparkeringen från Östbergavägen har asfalterats och en ny fågelflotte har lagts ut i dammen. På Järva friområde har förbättrad städning och skötsel genomförts under sommarperioden av åtta ungdomar anställda genom ett arbetsmarknadsprojekt.

Glada stockholmare njuter av samkväm på upprustade Årstafältet

Det löpande arbetet med trädbeskärning, trädgropsrenoveringar samt ny- och återplantering av träd på gator och torg har pågått kontinuerligt. Kontoret har varit delaktigt i kommunstyrelsens arbete med förbättrad samordning av grönstrukturfrågor och ansvarar, tillsammans med stadsdelsförvaltningarna, för stadens samtliga parkinvesteringar, för att samordna och utveckla stadsdelsförvaltningarnas stadsmiljöverksamhet samt för förvaltning av stadens gemensamma parkdatabas.

I stadens strävan att minska användningen av ändliga naturresurser och minska koldioxidutsläppen finns nu god möjlighet för långsiktigt hållbara planteringsjordar som samtidigt kan binda koldioxid. För tillverkning av planteringsjordar används normalt natursand, lera och torv som till stor del består av ändliga naturresurser. Med användning av så kallad biokol, krossad sten och kompost kan man skapa en helt ny typ av planteringsjord med mycket låg belastning på miljön som samtidigt binder koldioxid. Detta prisbelönta koncept utvecklas successivt, bl.a. tillsammans med Stockholm Vatten AB och tillämpas nu regelmässigt i kontorets växtbäddar. En upphandling av en anläggning för framställning av biokol är avslutad och bygglov har beviljats i Högdalen. I arbetet med Förbifart Stockholm arbetar kontoret för att möjliggöra lagring av uppschaktad ren jord för att säkerställa att den jord som läggs tillbaka fungerar i känsliga miljöer.

Klimatanpassning

Det är viktigt att bebyggelse, infrastruktur och tekniska försörjningssystem anpassas för att klara långsiktiga klimatförändringar och extrema väderhändelser såsom skyfall. En arbetsgrupp har bildats på kontoret som bl.a. arbetar med att implementera stadens nya dagvattenstrategi och hur klimatanpassning kan ske i planering och i befintlig miljö. Ett samarbete med Köpenhamns klimatplanerare har initierats för att utbyta kunskap och kommer att drivas vidare.

Nämndmål:

Idrottsnämnden bidrar till en hållbar miljö

Enhet

Idrottsnämnden

Analys

I samarbete med miljö- och hälsoskyddsnämnden och förhandlingsdelegationen för stadens fritidsbåtsfrågor har en kartläggning och bedömning gjorts för att staden ska uppnå fastställt lagkrav på latrintömningsstationer. Bedömningen är att det i ett första skede behöver anläggas tio mottagningsstationer. För att uppnå lagkravet är uppgörelsen att staden ansvarar för investeringen av stationerna medan drift och framtida underhåll bekostas av de ideella båtklubbarna. Totalt har idrottsnämnden uppfört sju mottagningsstationer fram till och med 2016.

I samarbete med miljöförvaltningen och efter riktlinjer från Havs- och vattenmyndigheten har utbyggnaden av spolplattor avstannat. Istället har inriktningen varit att få fler fritidsbåtsägare att blästra sin båtbottnen och med det ta bort all färg. Blästring är dock kostsamt för den enskilde båtägaren och ställer även krav på att det ska finnas anläggningar för borsttvätt av båtbottnar. En samverkansgrupp som utreder förutsättningar, placeringsalternativ samt kostnadsuppskattning för anläggande av en borsttvätt är tillsatt. För ändamålet har idrottsnämnden beviljats EU-medel som delfinansiering.

Nämndmål:

Klimatsmarta fastigheter för långsiktigt minskad miljöpåverkan

Enhet

Fastighetsnämnden

Analys

Kontorets arbete med en långsiktigt minskad miljöpåverkan har under året bedrivits på flera sätt, vilket framgår av den miljöhandlingsplan kontoret tagit fram utifrån stadens miljöprogram. Syftet med miljöhandlingsplanen är att säkerställa implementering av stadens Miljöprogram 2016-2019 i fastighetskontorets verksamhetsplaneringar för åren 2016-2019. Den har fungerat som underlag i arbetet med verksamhetsplanen för 2017.

Kontoret har fortsatt att prioritera att sänka byggnadernas energibehov. Energianvändningen minskas genom att, utifrån kartläggning och miljöcertifiering, genomföra investerings- eller reinvesteringsprojekt samt genom att optimera byggnadernas drift. Livscykelkostnadskalkyler (LCC-kalkyler) är ett verktyg för detta och en gemensam metod har arbetats fram.

Kontoret fortsätter att miljöcertifiera ny- och ombyggnation samt befintliga fastigheter. Kontoret studerade under året även verktyget Citylab för möjligheten att vidareutveckla arbetet med hållbar stadsutveckling. Manualen för Citylab jämfördes med planer för ett

pågående projekt för att analysera vilka delar som kan utvecklas för att uppnå kriterierna i Citylab.

Nämndmål:

Nämnden har en hållbar mark- och vattenanvändning

Enhet

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Analys

Nämnden medverkar till att stockholmarna har en god tillgång till park- och naturområden utifrån stadens höga ambitioner inom klimat och miljö. Stadsdelsnämnden verkar för att Spångaån/Bällstaån ska restaureras genom ansökan i verksamhetsplanen 2017.

Nämnden ser till att de parkområden vi förvaltar håller en hög skötselnivå och är tillgängliga för stadsdelen invånare. I samband med parkernas dag planterades ett flertal fruktträd i Tenstadalen vid Spångaån som kommer att bidra till ett antal ekosystemtjänster. Det finns planer för upprustning av Bällstaån med en samverkansgrupp som nämnden är en del av. I detaljplanearbetet för Bromstensstaden i vilken Bällstaån rinner igenom, ingår upprustning av årumsområdet som bidrar till måluppfyllelsen.

Nämndmål:

Nämnden verkar för en hållbar mark- och vattenanvändning

Enhet

Östermalms stadsdelsnämnd

Analys

Ett samråd om utvecklingen av Tessinparkens norra del med syfte att inhämta synpunkter på parken samt att informera om parkens ekologiskt viktiga roll i Nationalstadsparken har genomfördes på Parkernas dag i augusti. Ett program för norra Tessinparken för att öka den biologiska mångfalden och att stärka ekosystemtjänsterna togs därefter fram och beslutades under hösten.

Plaskdammarna i Motalaparken, Gustav Adolfs parken och Tessinparken har fått nya och mer effektiva reningsanläggningar.

Nämndmål:

Nämndens verksamheter är giffria

Enhet

Skärholmens stadsdelsnämnd

Analys

Andelen ekologiska livsmedel uppgår till 36,23 % inom stadsdelsförvaltningen, inom enbart förskolorna är motsvarande siffra 52 %. Förvaltningens antagande är att förskolans gemensamma kocknätverk har haft en positiv effekt på andelen ekologiska livsmedel i förskolan.

Förskolorna och de öppna förskolorna använder Kemikaliecentrums vägledning och samtliga har uppnått nivå 1. Arbetet har varit möjligt att prioritera då förvaltningen mottog medel för att påskynda arbetet. En ytterligare bidragande faktor är att samtliga ledningsteam i förskolan har deltagit i Kemikaliecentrums utbildning kring kemikaliesmart förskola och därmed fått mer kunskap inom området.

Klimatsmarta Stockholmare har besökt fem av stadsdelsförvaltningens förskolor och inspirerat och lagat klimatsmart mat med barn, föräldrar och personal.

Dumpningen av miljöfarligt avfall fortsätter öka, liksom det gjort de senaste åren. Det miljöfarliga avfall som dumpats i stadsdelsnämndsområdets park- och grönområden har tagits omhand av förvaltningen på ett miljömässigt korrekt sätt.

Nämndmål:

Park- och naturmarksområden bidrar till en hållbar livsmiljö

Enhet

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Analys

Förvaltningen bedömer att målet nås under året. Bedömningen baseras på resultatet av det arbete som utförts och på att förväntat resultat har uppnåtts.

I de upprustnings- och utvecklingsarbete som sker i parklekarna Guldets respektive Gusippan tas naturvärden med i projekten. Det innebär bland annat att nyplanteringar sker av träd som blommor och får bär vilket gynnar pollinatörer och fåglar. För att skapa mer varierande biotoper klipps inte ängsytor i Grimsta och Lövsta utan slås med slåttermaskin.

Bron i den östra delen av Råcksta träsk har bytts ut mot en helt ny bro i Organic wood. Under året har en del av våtmarken slagits för att få en mer varierande biotop. Förvaltningen har deltagit i en utredning kring hur vattenkvalitén i Råcksta träsk kan förbättras. Stockholm Vatten AB har varit ansvariga för utredningen och kommer att redovisa resultaten i början av 2017.

Nämndmål:

Park- och naturmarksområden bidrar till en hållbar livsmiljö.

Enhet

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Analys

Under året har förvaltningen annonserat, affischerat och kommunicerat om Allemansrätten och om Järva cykelled. Förvaltningen deltog även i år i kampanjen Vi håller rent! ett rikstäckande arrangemang som Stiftelsen Håll Sverige Rent anordnar i samarbete med kommunerna.

Nämndmål:

Parker och grönområden är välskötta och trygga

Enhet

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Analys

Förvaltningen har fortsatt arbetet med att utveckla parker och grönområden. Åtta nya stadsodlingar har anlagts efter önskemål från invånare. Naturvård har genomförts i naturreservaten. En förstudie gällande Flatens naturreservat har utförts i samarbete med andra förvaltningar och Stockholms universitet. Förstudien syftade till att utreda möjligheterna att öka tillgängligheten och utveckla rekreativa och ekologiska värden i Flaten.

Ett av upprustningen av lekparken Gullpigan i Hammarbyhöjden har slutförts och åtgärder för att öka tillgängligheten har genomförts i flera lekparker.

Resurseffektiva kretslopp

Giftfritt Stockholm

Miljöprogram - delmål:

5.3 Anv. av bygg- och anläggningsvaror som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen ska minska

Analys

Exploateringskontorets samlade prognos om målet verkar kunna uppnås

Exploateringskontoret bedömer att förutsättningarna är goda för att användningen av bygg- och anläggningsvaror som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen ska minska. Delmålet bedöms därför kunna uppnås på sikt.

Kravställande på stadens entreprenader har påbörjats. Implementering av byggvarubedömningen innebär mycket utvecklingsarbete då systemet inte är komplett avseende bygg- och anläggningsprodukter. Databasen byggs ständigt på med nya produkter. Systemet är ännu inte helt implementerat i staden och det krävs anpassningar av verksamheten. Exploateringskontoret driver detta arbete tillsammans med kemikaliecentrum och pilotprojekt pågår. Bedömningen är att det kan ta cirka två år till innan systemet är redo att lanseras på bred front i alla projekt.

Bedömning om delmålet bör skärpas eller på annat sätt revideras

Bedömningen är att delmålet inte behöver skärpas eller på annat sätt revideras.

Vad olika nämnder rapporterat att de gjort för att uppnå delmålet (en sammanfattning)

Miljöförvaltningen erbjuder genom Kemikaliecentrum stadens verksamheter stöd i deras arbete med att genomföra stadens kemikalieplan. Kemikaliecentrum har bl.a. haft ordförandeskap i fokusgruppen för hållbara byggnader och anläggningar i Norra Djurgårdsstaden, påverkat kriterieutveckling i BVB, BASTA, SGBC, Miljöbyggnad, verkat för att byggvarubedömningen (BVB) används i stadens verksamheter och varit involverad i arbetet att införa ett databaserat system för hantering av kemiska produkter i staden.

I samband med infrastrukturprojekt och andra entreprenader verkar Trafikkontoret för att gifter och skadliga kemikalier inte används. I Driftportalen, kontorets interna ärendehanteringssystem, rapporteras använda kemikalier och förbrukade mängder per ärende. Tydliga miljökrav ställs på entreprenörer och kontroller genomförs. Dessutom har kontoret bevakat den utveckling som skett vad gäller nya hållbara material och miljövänliga alternativ, t.ex. olika typer av asfaltsbeläggningar.

Enligt Exploateringskontoret har utvecklingsarbete med pilotstudier påbörjats av metoder och rutiner för kravställande på materialval utifrån Byggvarubedömningen (BVB) som tillämpas i bygg- och anläggningsentreprenader i exploateringsprojekt. Stadens ambition att minska användningen av bygg- och anläggningsvaror som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen är en av flera miljöambitioner som exploateringsnämnden ska ta med i markanvisningar på stadens mark. Exploateringskontoret arbetar med att sammanställa alla miljökrav i ett miljöbyggprogram som ska implementeras under 2017.

Idrottsnämnden redovisar att stadens idrottsanläggningar förbrukar en stor mängd kemikalier till tvätt och städning, men framför allt vid tillverkning av bassängvatten och isar. Idrottsnämnden förklarar att det inte skett någon registrering av de kemikalier som används i verksamheten eftersom lanseringen av stadens kemikalierregister blivit uppskjutet till början av 2017.

Kyrkogårdsnämnden berättar att den har ställt kvalitets- och miljökrav vid upphandlingar.

Östermalms stadsdelsnämnd konstaterar att förvaltningen har deltagit i

stadsbyggnadsnämndens, exploateringsnämndens och trafiknämndens arbete med utveckling av bland annat stadsutvecklingsområdet Norra Djurgårdstaden. Dessutom ställer förvaltningen miljökrav på entreprenörerna.

Bedömning av vad som skulle behöva göras ytterligare för att nå delmålet

Implementering av byggvarubedömningen innebär fortsatt utvecklingsarbete då systemet inte är komplett avseende bygg- och anläggningsprodukter. Det finns behov av flera produkter i databasen. Mer arbete behöver således ske innan systemet är redo att lanseras på bred front i alla projekt.

Status	Indikator	Enhet	Årsmål	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Utfall 2019
—	Andel anläggningar som registrerat sina kemikalier i stadens kemikalieregister	Idrottsnämnden	70 %				
●	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Kommunfullmäktige	43,3 %	75 %			
●	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Exploateringsnämnden	100 %	100 %			
●	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Fastighetsnämnden	100 %	100 %			
●	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Idrottsnämnden	40 %	100 %			
●	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Stadsbyggnadsnämnden	100 %	100 %			
●	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Trafiknämnden	40 %	40 %			
●	Andel bygg- och	Bromma	100 %	100 %			

Status	Indikator	Enhet	Årsmål	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Utfall 2019
	anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	stadsdelsnämnd					
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd	100 %	100 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Farsta stadsdelsnämnd	100 %	100 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd	100 %	100 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd	80 %	66,67 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Kungsholmens stadsdelsnämnd	100 %	100 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Normalms stadsdelsnämnd	100 %				
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd	100 %	100 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Skarpnäcks stadsdelsnämnd	25 %	0 %			

Status	Indikator	Enhet	Årsmål	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Utfall 2019
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Skärholmens stadsdelsnämnd	20 %	25 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Spånga-Tensta stadsdelsnämnd	100 %	100 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Södermalms stadsdelsnämnd	20 %	0 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Älvsjö stadsdelsnämnd	100 %	0 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Östermalms stadsdelsnämnd	100 %	100 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Stockholm Stadshus AB	92,48 %	81,46 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Svenska Bostäder	100 %	92,86 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Familjebostäder	100 %	100 %			
 	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Stockholmshem	100 %	100 %			

Status	Indikator	Enhet	Årsmål	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Utfall 2019
	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	SISAB	100 %	82,61 %			
	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Stockholm Vatten		100 %			
	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Stockholms Hamn	50 %	17,65 %			
	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Stockholm Parkering	50 %	100 %			
	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Stockholm Globe Arena Fastigheter	93,33 %	100 %			
	Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB)	Micasa Fastigheter i Stockholm AB	100 %	100 %			
	Andel nybyggnadsprojekt som miljöcertifieras	SISAB	100 %	100 %			
	Andel relevanta upphandlingar för byggande och renovering där krav ställts på att miljö- och hälsofarliga ämnen inte ingår	Kommunfullmäktige					
	Andel relevanta upphandlingar för byggande och renovering där krav ställts på att miljö- och hälsofarliga ämnen inte ingår	Fastighetsnämnden					
	Andel relevanta upphandlingar för byggande och renovering där krav ställts på att miljö- och hälsofarliga ämnen inte ingår	Stockholm Stadshus AB					

Status	Indikator	Enhet	Årsmål	Utfall 2016	Utfall 2017	Utfall 2018	Utfall 2019
●	Andel relevanta upphandlingar för byggande och renovering där krav ställts på att miljö- och hälsofarliga ämnen inte ingår	Svenska Bostäder	100 %	100 %			
●	Andel relevanta upphandlingar för byggande och renovering där krav ställts på att miljö- och hälsofarliga ämnen inte ingår	Familjebostäder	100 %	100 %			
●	Andel relevanta upphandlingar för byggande och renovering där krav ställts på att miljö- och hälsofarliga ämnen inte ingår	Stockholmshem	100 %	100 %			
●	Andel relevanta upphandlingar för byggande och renovering där krav ställts på att miljö- och hälsofarliga ämnen inte ingår	SISAB	100 %	100 %			
●	Andel relevanta upphandlingar för byggande och renovering där krav ställts på att miljö- och hälsofarliga ämnen inte ingår	Micasa Fastigheter i Stockholm AB	100 %	100 %			

Status	Aktivitet	Avvikelse	Enhet
■	Bygga upp ett register för driftkemikalier		Idrottsnämnden
Analys Arbetet med att bygga upp ett register för driftkemikalier ska göras i samband med registreringen av kemikalierena i stadens centrala kemikalierregister som skjuts upp till början av 2017.			
✓	Den som handlar upp bygg- och anläggningsentreprenader ska lära sig att använda Byggvarubedömningen, BVB		Idrottsnämnden
Analys Bestämmelse om BVB finns i ramavtalen för fastighetsanknutna arbeten.			
✓	Ersätta alla belysningar som innehåller kvicksilver i inomhus- och utomhusanläggningar		Idrottsnämnden
▶	Fortsätta ställa krav på miljöbedömning och dokumentation av byggvaror genom Byggvarubedömningen.		SISAB
✓	Följa upp miljö- och hälsofarliga ämnen vid nybyggnation		Stockholm Parkering
Analys Stockholm Parkering ställer krav i samband med upphandling och kontrakt att entreprenader som levereras till bolaget inte får innehålla utfasningsämnen eller innehålla miljö och hälsofarliga ämnen. Bolagets har ej startat något nytt genomförandeprojekt under året men har planerat för att börja använda Byggvarubedömningen för nästa genomförandeprojekt.			
▶	Förvaltningen ska i samband med ny- om och tillbyggnader samt vid åtgärder efter skyddsronder beakta att		Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Status	Aktivitet	Avvikelse	Enhet
	inomhusmiljön i nämndens lokaler är god.		
Analys			
	Arbetet pågår enligt plan.		
✓	Kontinuerligt utveckla upphandlingsprocessen (*)		Stockholms Hamn
▶	Planering för en ny begravningsplats på Järva friområde		Kyrkogårdsnämnden
✓	Utreda vilka typer av entreprenader som ska omfattas och lägga upp arbetet för att införa Byggvarubedömningen vid entreprenadupphandling		Stockholm Vatten

Nämndmål:

2.5.1 Aktivt bidra till genomförande av Stockholm stads kemikalieplan 2014 - 2019

Enhet

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Analys

Målet betraktas som uppfyllt trots att införandet av system för registrering av kemiska produkter har fördröjts till 2017 och fortbildning av lärare om kemikalier i vardagen inte utförts som planerat. Detta är begränsade avvikelser i förhållande till helheten och medför inga egentliga nackdelar.

I samband med att Stockholms stads kemikalieplan togs fram sköts pengar till för inrättande av ett kompetenscentrum med uppgift att stödja stadens verksamheter i genomförandet av planen. Detta kemikaliecentrum placerades på miljöförvaltningen och består idag av projektledare och specialister inom upphandling, kemiska produkter, byggmaterial och kommunikation. Dessutom har ett par personer haft tjänster som har delats mellan kemikaliecentrum och tillsyn på förskolor respektive företag.

Mål

Erbjuda stadens verksamheter stöd och kompetensutveckling inom kemikalieområdet

Kemikaliecentrum erbjuder genom en mångfald av arbetssätt stadens verksamheter stöd i deras arbete med att genomföra stadens kemikalieplan. Detta stöd har erbjudits i form av seminarier, vägledning, listor på bra kemikalieval, materialutredningar och svar på löpande frågor.

Miljöprogrammets delmål 5.2 "Innehållet av miljö- och hälsofarliga ämnen i upphandlade varor och tjänster ska minska".

Kemikaliecentrums roll i förhållande till delmålet är att vara stödjande till de förvaltningar och bolag som genomför upphandlingar. Inom upphandlingsområdet har stöd getts genom att kemikaliecentrum medverkat i flera centrala upphandlingar som genomförts av serviceförvaltningen (bland annat tvätt- och textilservice, bild och form, köks- och

serveringsutrustning samt barnvagnar). Kemikaliecentrum har också presenterat listor på kemikaliesmarta val i det upphandlade sortimentet inom några avtalsområden och verkat för att sådana val framöver ska vara utmärkta i e-handelsverktyget för effektiva inköp. Kemikaliecentrum har haft med representanter i Upphandlingsmyndighetens expertgrupper för framtagande av kriterier inom områdena handskar, leksaker och textil. Under senare delen av året har ett projekt med stickprovsanalyser av levererade varor för uppföljning av ställda krav inletts. Detta kommer att redovisas i början av 2017. En förutsättning för att stödet ska kunna ges fullt ut är att upphandlingsansvarig förvaltning/bolag efterfrågar stödet i tid inför en upphandling och tar ansvar för att ställda krav ska följas upp. Här finns utrymme för förbättringar – mycket av arbetet sker på Kemikaliecentrums initiativ.

Utöver Kemikaliecentrums stödjande funktion har nämnden i egenskap av upphandlande myndighet ett genomförandeansvar att ställa de kemikaliekrav som föreskrivs av miljöprogrammet och kemikalieplanen.

Aktiviteter

- Erbjuder stöd och kompetensutveckling inom området kemikalier i varor och produkter. (Utförd)
- Införa databaserat system för hantering av kemiska produkter i staden. (Delvis utförd)
- Medverka i upphandlingsmyndighetens forum och expertgrupper för kriterieutveckling. (Utförd)
- Ordförandeskap i fokusgrupp för hållbara byggnader och anläggningar i Norra Djurgårdsstaden. (Utförd)
- Påverka kriterieutveckling i BVB, BASTA, SGBC, Miljöbyggnad. (Utförd)
- Stödja trafikkontoret i kravställning vad gäller kemiskt innehåll i lekplatsmaterial. (Utförd)
- Verka för att Byggvarubedömningen används i stadens verksamheter. (Utförd)

Mål

Informera om kemikalieplanen och stödja dess implementering

Kemikalieplanen och Kemikaliecentrum har presenterats vid möten såväl inom som utom staden. Under politikerveckan i Almedalen medverkade Kemikaliecentrum i en diskussion om upphandling och under hösten presenterades stadens kemikaliearbete vid seminarier ordnade av forskningscentret Swetox, IVL Svenska miljöinstitutet och Chemicals Watch samt vid konferenserna Building Sustainability SGBC16, Chemicals Management Summit mm. I oktober hölls ett seminarium för stadens förvaltningar och bolag som avspark för arbetet med miljöprogrammet målområde Giftfritt Stockholm.

Ett vetenskapligt råd har inrättats och haft två möten med ett dussintal ledande forskare och representanter för nationella myndigheter.

Aktiviteter

- Etablera och upprätthålla kontakt med ledande forskare i ett vetenskapligt råd. (Utfört)
- Informera om kemikalieplanen och kemikaliecentrum (Utfört)
- Förmedla information om relevanta forskningsprojekt. (Utfört).

Mål

Kommunicera om kemikalier med medborgare och verksamhetsutövare

Miljöprogrammets delmål 5.1. "Spridningen av miljö- och hälsofarliga ämnen från hushåll, handel byggande och andra aktörer ska minska".

En bredd av aktiviteter har genomförts under perioden för att kommunicera med olika målgrupper i och utanför staden om hur de kan bidra till ett giftfritt Stockholm. Forum för kemikaliesmart handel (samarbete med Svensk Handel) har arrangerat sex seminarier med teman om skadliga kemikalier i varor och produkter. Fyra seminarier har hållits i en ny seminariserie med rubriken "Forum för kemikaliesmart byggande" för byggbranschen inklusive stadens egna verksamheter inom byggområdet. Tre av dessa seminarier har filmats och lagts ut på webben.

Kemikaliesidorna på stockholm.se har fyllts på med bland annat information riktad till hushåll och byggbranschen och kemikaliesmarta tips läggs ut på Facebooksidan Giftfritt Stockholm varje vecka. Bland aktiviteter riktade till allmänheten kan också nämnas en artikel i Aftonbladet med kemikaliesmarta tips för hemmet i juni, en kampanj med affischer på stortavlor och i kollektivtrafiken under oktober samt en redaktionell annons i bilagan Fokus Babyboom som distribuerades med DN i november.

Ett projekt om kemikaliesmart frisör har inletts i samarbete med hälsoskyddsavdelningen. Ett informationsmaterial håller på att tas fram och distribueras till frisersalonger under vintern och våren.

Ett PM har skrivits i samarbete med hälsoskyddsavdelningen om hur frågan om båtbottnfärger ska hanteras i tillsynen på båtklubbar. Arbete har inletts med ett material om hållbart båtunderhåll för båtägare som inte är med i en båtklubb. Båda materialen är tänkta att användas av kommuner i Miljösamverkan Stockholms län.

Satsningen på lärarfortbildning har prioriterats ned eftersom det visade sig att fortbildning på området redan har erbjudits i samarbete med Kemikalieinspektionen.

Det är tydligt att intresset för kemikalier i vardagen ökar bland alla målgrupperna. För att än bättre mäta genomslaget för kommunikationsarbetet har en enkät tagits fram, och några frågor om kemikalier skickades med i den så kallade Stockholmsbussen under hösten.

Aktiviteter

- Fortbildning till lärare om kemikalier i vardagen. (Ej utförd pga tidsbrist)
- Kommunicera med bygg- och fastighetsbranschen. (Utförd)
- Kommunicera med båtlivet. (Utförd)
- Kommunicera med handeln. (Utförd)
- Kommunicera med konsumenter. (Utförd)
- Kommunicera om hårvård med frisörbranschen och konsumenter. (Utförd)

Mål

Stödja tillsynens, stadsdelarnas och SISABs arbete med kemikaliesmarta förskolor

Miljöprogrammets delmål 5.5 "Förekomsten av hälsofarliga kemikalier i förskolemiljön ska minska"

Kemikaliecentrum fortsätter att sprida Vägledning för kemikaliesmart förskola som togs fram under 2015. Råden förmedlas även genom halvdagsutbildningar för förskolechefer och

miljöombud och som en webbutbildning för förskolepersonal som lanserades i mars 2016. Både webbutbildningen och utbildningen för chefer och miljöombud ges för såväl kommunala som fristående förskolor. I början av december hade cirka 800 personalgrupper påbörjat webbutbildningen och nästan 300 hade avslutat den. Utbildningen för chefer och miljöombud har getts för alla stadsdelar och vid fem tillfällen för fristående förskolor. Vägledningen och utbildningarna har ökat medvetenheten i verksamheterna, vilket märks i form av fler frågor till Kemikaliecentrum om olika material som förekommer i förskolan och om råd inför nyanskaffning. En lista på bra val i det upphandlade sortimentet inom några produktgrupper har publicerats på www.stockholm.se/kemikaliesmartforskola. En inspirationsworkshop om kemikaliesmarta lösningar i förskolor hölls under hösten, och ett skrivet material om detta tas fram.

I samverkan med SISAB genomförs satsningar på att utvärdera och inventera prioriterade material i byggvaror som PVC och gummigranulat. Pilotprojekt för ombyggnation av en förskola, samt två andra mindre pilotprojekt varav det ena handlar om kemikaliesmarta åtgärder i förskola och det andra avser en helt nybyggd förskola, har påbörjats tillsammans med Hägersten/Liljeholmens stadsdelsförvaltning och SISAB. Kemikaliecentrum samordnar arbetet för de tre pilotprojekten. Projektet innefattar ombyggnation, verksamheten och kontroll. Provtagningar av damm, luft och materialprover har genomförts i de tre förskolorna. Kemikaliecentrum kommer också att bidra med stöd till verksamheten (stadsdelen) vad det gäller inköp av nya varor men också återanvändning av gammalt, i enlighet med vägledning för kemikaliesmart förskola.

I samarbete med Karolinska Institutet har ett övervakningsprojekt genomförts med analys av dammprover från 100 förskolor med avseende på hälsoskadliga ämnen. En metod och checklista för kontroll av förekomst av farliga ämnen i varor och material i förskolemiljön har tagits fram och använts i samband med inspektionerna då damm provtogs. De första resultaten presenterades för miljö- och hälsoskyddsnämnden i juni, och en slutlig redovisning av alla resultat kommer att presenteras i januari 2017.

En PVC-inventering i stadens förskolor angående mattor och damm och halt av farliga ämnen och eventuell exponering pågår och kommer vara en av flera faktorer som ligger till grund för de åtgärder som SISAB planerar göra framöver.

Aktiviteter:

- Genomföra hälsorelaterad miljöövervakning inriktad på barns exponering av farliga ämnen genom utvärdering av 2015 års provtagning av miljögifter i damm. (Utfört)
- Hålla utbildningar för förskolechefer och miljöombud i stadsdelarna och från fristående förskolor. (Utfört)
- Hålla workshops med förskolor om hur de tagit sig an arbetet med kemikaliesmart förskola. (Utfört)
- Medverka i Konkurrensverkets framtagande av kriterier för Giftfri förskola. (Utfört)
- Pilotsatsning på kemikaliesmarta förskolebyggnader tillsammans med SISAB och Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning. (Utfört)
- Sprida och marknadsföra webb-utbildning om kemikaliesmart förskola för förskolepersonal. (Utfört)
- Stödja förskoletillsynen med avseende på kemikaliefrågor. (Utfört)
- Stödja SISABs arbete för en giftfri förskolemiljö. (Utfört)

- Underhålla/uppdatera websidan för kemikaliesmart förskola. (Utfört)

Nämndmål:

Barn har en kemikaliesmart förskola

Enhet

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Analys

Arbetet för en kemikaliesmart förskola har utvecklats under året. Medvetenheten om behovet av en kemikaliesmart förskola har ökat. Madrasser och plastleksaker har bytts ut. Andelen ekologisk mat i förskolan är fortsatt hög. Förskolorna följer stadens miljöhandlingsplan.

Nämndmål:

Bidra till en giftfri stadsmiljö

Enhet

Trafiknämnden

Analys

I samband med infrastrukturprojekt och andra entreprenader verkar kontoret för att gifter och skadliga kemikalier inte används. I Driftportalen, kontorets interna ärendehanteringssystem, rapporteras använda kemikalier och förbrukade mängder per ärende. Tydliga miljökrav ställs på entreprenörer och kontroller genomförs. Som exempel kan nämnas klottersanerande entreprenörer som kontinuerligt kontrolleras gällande kemikalieanvändning vid sanering och att skyddsutrustning används som hindrar att rengöringsmedel och rester av sprayfärg hamnar i dagvattenssystemet. Arbetet med att vid upphandlingar ställa miljömässiga krav beskrivs närmare under nämndmål 4.8.

Vidare har kontoret bevakat den utveckling som skett vad gäller nya hållbara material och miljövänliga alternativ, t.ex. olika typer av asfaltsbeläggningar. Försök med alternativa beläggningar har genomförts på två platser i innerstaden under året.

Nämndmål:

Exploateringsnämnden medverkar till att stadens miljö ska bli giftfri

Enhet

Exploateringsnämnden

Analys

Med stöd av stadens kemikalieplan har utvecklingsarbete med pilotstudier påbörjats av

metoder och rutiner för kravställande på materialval utifrån Byggvarubedömningen (BVB) som tillämpas i bygg- och anläggningsentreprenader i exploateringsprojekt.

Stadens ambition att minska användningen av bygg- och anläggningsvaror som innehåller miljö- och hälsofarliga ämnen är en av flera miljöambitioner som exploateringsnämnden ska ta med i markanvisningar på stadens mark. Exploateringskontoret arbetar med att sammanställa alla miljökrav i ett miljöbyggprogram som ska implementeras under 2017.

Naturvårdsverket har i juni 2016 beviljat bidrag med sammanlagt 74 mnkr för saneringsprojektet Vinterviken. Strövområdet ska förbättras runt Vinterviken genom att sanera förorenad jord och sediment från tidigare industriell verksamhet. Saneringen planeras att genomföras under 2018-2019.

Nämndmål:

Förskolan är kemikaliesmart

Enhet

Farsta stadsdelsnämnd

Nämndmål:

Idrottsnämnden erbjuder en sund kemikaliehantering i stadens idrottsanläggningar

Enhet

Idrottsnämnden

Analys

Stadens idrottsanläggningar förbrukar en stor mängd kemikalier till tvätt och städning, men framför allt vid tillverkning av bassängvatten och isar. Kemikalierna påverkar inomhusluft, dagvatten, avlopp och mark när de förbrukas. I vissa fall utgör de också en arbetsmiljöbelastning. Det är därför av stor vikt att välja rätt kemikalier, dosera optimalt och ta hand om kemikalieavfallet på rätt sätt. Kemikalier och byggvaror är svåra att bedöma och ett kemikalierregister underlättar för verksamheterna att arbeta för ett giftfritt Stockholm. Målsättningen att registrera sina kemikalier i stadens kemikalierregister har inte kunnat ske under året på grund av lanseringen av stadens kemikalierregister blivit uppskjutet till början av 2017.

Nämndmål:

Klimatsmarta fastigheter för långsiktigt minskad miljöpåverkan

Enhet

Fastighetsnämnden

Analys

Kontorets arbete med en långsiktigt minskad miljöpåverkan har under året bedrivits på flera sätt, vilket framgår av den miljöhandlingsplan kontoret tagit fram utifrån stadens miljöprogram. Syftet med miljöhandlingsplanen är att säkerställa implementering av stadens Miljöprogram 2016-2019 i fastighetskontorets verksamhetsplaneringar för åren 2016-2019. Den har fungerat som underlag i arbetet med verksamhetsplanen för 2017.

Kontoret har fortsatt att prioritera att sänka byggnadernas energibehov. Energianvändningen minskas genom att, utifrån kartläggning och miljöcertifiering, genomföra investerings- eller reinvesteringsprojekt samt genom att optimera byggnadernas drift. Livscykelkostnadskalkyler (LCC-kalkyler) är ett verktyg för detta och en gemensam metod har arbetats fram.

Kontoret fortsätter att miljöcertifiera ny- och ombyggnation samt befintliga fastigheter. Kontoret studerade under året även verktyget Citylab för möjligheten att vidareutveckla arbetet med hållbar stadsutveckling. Manualen för Citylab jämfördes med planer för ett pågående projekt för att analysera vilka delar som kan utvecklas för att uppnå kriterierna i Citylab.

Nämndmål:

Kvalitets- och miljökrav ställs vid upphandlingar**Enhet**

Kyrkogårdsnämnden

Analys

Kvalitets- och miljökrav har ställts vid upphandlingar.

Nämndmål:

Nämnden påverkar omfattning och inriktning på bostadsbyggandet**Enhet**

Östermalms stadsdelsnämnd

Analys

Förvaltningen har deltagit i stadsbyggnadsnämndens, exploateringsnämndens och trafiknämndens arbete med utveckling av bland annat stadsutvecklingsområdet Norra Djurgårdstaden. Resultat från en boendeenkät som har genomförts i Norra Djurgårdstaden visar att totalt 94 procent uppger att de är mycket nöjda eller ganska nöjda med att bo i Norra Djurgårdstaden. Mest nöjda är de boende med tillgången till parker och naturområden. Under året har ett tiotal boendeträffar för nyinflyttade i Norra Djurgårdstaden genomförts.

Nämndmål:

Nämndens upphandlingar och inköp utvecklar staden i hållbar riktning

Enhet

Östermalms stadsdelsnämnd

Analys

Under året har verksamheten bl.a. deltagit i exploateringskontorets ramavtalsupphandling av landskapsarkitekter samt trafikkontorets ramavtalsupphandling av solcellskomprimerande skräpkorgar. Upphandling av byggläsnare för innerstadens parkupprustningar har också genomförts.

Nämnden har under året gett förvaltningen i uppdrag att genomföra upphandling av Kampementets vård- och omsorgsboende, att genomföra upphandling av matleverantör till Dianagårdens vård- och omsorgsboende och att inleda arbete med att se över de administrativa lokalerna på Karlavägen 104 i Garnisonen samt undersöka alternativa lokaler.

Stadsdelsnämnden beslutade att förlänga avtal med Aleris Omsorg AB för hemtjänstinsatser nattetid och larmutryckning och att förlänga entreprenadkontrakt avseende parkskötsel, barmarksrenhållning och vinterväghållning på parkmark med Svevia AB.

Förvaltningen ställer miljökrav på entreprenörerna.

Nämndmål:

Nämndens verksamheter har en god inomhusmiljö

Enhet

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Nämndmål:

Nämndens verksamheter är ekologiskt hållbara och kemikaliesmarta

Enhet

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Analys

Nämnden bedömer att målet kommer att uppnås helt under 2016. Majoriteten av förskolornas personal har gått den webbaserade utbildningen i "Kemikaliesmart förskola". Alla förskolor följer stadens kemikalieplan. Samtliga enheter har uppnått målet om fastställd nivå till årsskiftet. Arbetet med "Kemikaliesmart förskola" och "Grön Flagg" har påverkat förskolorna till att arbeta projektinriktat för hållbar utveckling. Det har inkluderat och engagerat både barn och föräldrar. Förskolorna använder sig mer av naturmaterial och återvinningsmaterial.

Kommunstyrelsen har beviljat nämnden medel för att påskynda utbytet av miljöfarliga inventarier och kemikaliesmarta vilomadrasser. Förskolorna arbetar medvetet för att öka andelen ekologiska matvaror och för att minska matsvinnet. Den enhet som planerade att ansöka till Skolverkets utmärkelse för "Skola för hållbar utveckling" har varit tvungen att utveckla kvaliteten i förskolan varvid ansökan kommer göras år 2017 i stället. Trots detta görs bedömningen att målet uppnås..

Nämndmål:

Nämndens verksamheter är giftfria

Enhet

Norrmalms stadsdelsnämnd

Nämndmål:

Nämndens verksamheter är giftfria

Enhet

Skärholmens stadsdelsnämnd

Analys

Andelen ekologiska livsmedel uppgår till 36,23 % inom stadsdelsförvaltningen, inom enbart förskolorna är motsvarande siffra 52 %. Förvaltningens antagande är att förskolans gemensamma kocknätverk har haft en positiv effekt på andelen ekologiska livsmedel i förskolan.

Förskolorna och de öppna förskolorna använder Kemikaliecentrums vägledning och samtliga har uppnått nivå 1. Arbetet har varit möjligt att prioritera då förvaltningen mottog medel för att påskynda arbetet. En ytterligare bidragande faktor är att samtliga ledningsteam i förskolan har deltagit i Kemikaliecentrums utbildning kring kemikaliesmart förskola och därmed fått mer kunskap inom området.

Klimatsmarta Stockholmare har besökt fem av stadsdelsförvaltningens förskolor och inspirerat och lagat klimatsmart mat med barn, föräldrar och personal.

Dumpningen av miljöfarligt avfall fortsätter öka, liksom det gjort de senaste åren. Det miljöfarliga avfall som dumpats i stadsdelsnämndsområdets park- och grönområden har tagits omhand av förvaltningen på ett miljömässigt korrekt sätt.

Nämndmål:

Verka för en giftfri skolmiljö i samarbete med Kemikaliecentrum

Enhet

Stockholm Stadshus AB

—

Nämndmål:

Verksamheternas negativa miljöpåverkan ska minska

Enhet

Kyrkogårdsnämnden

Analys

Målet är delvis uppfyllt. En aktivitetsplan för miljöarbetet tas fram 2017. Miljöarbetet följs upp av en miljöledningsgrupp som leds av förvaltningschefen. Krematorierna har haft god driftsäkerhet och utsläppen har med marginal understigit uppsatta riktvärden. Under 2016 har det genomförts ytterligare energieffektiviseringar genom konvertering av uppvärmningssystem i eluppvärmda byggnader samt utbyte av belysningsarmaturer. Arbetet med att hitta bättre källsorteringslösningar har fortsatt under 2016. Ett 50-tal nya avfallsbehållare med möjlighet till sortering har inhandlats. Avtal har tecknats med ett nedareländskt företag om att återvinna metaller efter kremation.

Perennalternativ samt isbegonior och penséer odlade enligt KRAV:s principer finns som alternativ vid val av plantering när gravrättsinnehavare erbjuds skötselavtal.

Begravningsplatserna har ofta ett rikt djur och växtliv med höga biotopvärden. Bland annat följs en särskild skötselplan för näckrosdammen på Skogskyrkogården som härbärgerar den större vattensalamandern. Bikupor finns på flera av begravningsplatserna. Honungen som produceras på Skogskyrkogården finns till försäljning på Visitors Center.

Nämndmål:

Älvsjös verksamheter är klimat- och miljöanpassade

Enhet

Älvsjö stadsdelsnämnd

Analys

Se beskrivning under KF-mål 2.5.

Sund inomhusmiljö